

تحلیل رئالیسم نمادین در سه رمان سیمین دانشور:

«سووشون»، «جزیره سرگردانی» و «ساربان سرگردان»

ساناز سلطانی^۱، شاهرخ حکمت^۲، علی اسکندری^۳، فاطمه قهرمانی^۴

۱. گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران.

* ایمیل نویسنده مسئول: Sh-hekmat@iau-arak.ac.ir

چکیده

سیمین دانشور به عنوان یکی از تأثیرگذارترین نویسندگان زن در ادبیات داستانی معاصر ایران، همواره با نگاهی واقع‌گرایانه به جامعه و مسائل آن نگریده است. این تحقیق بر آن است تا با تحلیل و بررسی مؤلفه‌های رئالیسم، به ویژه نمود «رئالیسم نمادین»، در سه رمان برجسته دانشور، شامل سووشون، جزیره سرگردانی و ساربان سرگردان، و با واکاوی عناصر رئالیستی در این آثار، چگونگی بازتاب واقعیت‌های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی ایران در دهه‌های میانی قرن بیستم را از منظر این مکتب ادبی، تبیین نماید. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که دانشور با مهارتی مثال‌زدنی، واقع‌گرایی را با رویکردی نمادین در هم آمیخته و توانسته است لایه‌های عمیق‌تری از معنا را در آثار خود به تصویر بکشد. در این مقاله، ابتدا به تبیین مبانی نظری رئالیسم و رئالیسم نمادین پرداخته شده و سپس با استناد به متن سه رمان مورد نظر، مؤلفه‌های این مکتب در شخصیت‌پردازی، زبان، توصیف فضا و ساختار روایی مورد تحلیل قرار گرفته است.

کلیدواژگان: سیمین دانشور، رئالیسم، رئالیسم نمادین، سووشون، جزیره سرگردانی، ساربان سرگردان، ادبیات داستانی ایران.

شیوه استناددهی: سلطانی، ساناز، حکمت، شاهرخ، اسکندری، علی، و قهرمانی، فاطمه. (۱۴۰۴). تحلیل رئالیسم نمادین در سه رمان سیمین دانشور: «سووشون»، «جزیره سرگردانی» و «ساربان سرگردان». گنجینه زبان و ادبیات فارسی، ۳(۲)، ۱-۱۵.

© ۱۴۰۴ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC 4.0) صورت گرفته است.

تاریخ ارسال: ۱۷ خرداد ۱۴۰۴

تاریخ بازنگری: ۱۰ شهریور ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۷ شهریور ۱۴۰۴

تاریخ چاپ: ۳۰ شهریور ۱۴۰۴

The Treasury of Persian Language and Literature

Analysis of Symbolic Realism in Three Novels by Simin Daneshvar: Savushun, Wandering Island, and Wandering Camel Driver

Sanaz Soltani¹, Shahrokh Hekmat^{1*}, Ali Eskandari¹, Fatemeh Ghahremani Ghahremani¹

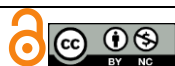
1. Department of Persian Language and Literature, Ar.C., Islamic Azad University, Arak, Iran.

*Corresponding Author's Email: Sh-hekmat@iau-arak.ac.ir

Abstract

Simin Daneshvar, as one of the most influential female writers in contemporary Iranian fiction, has consistently approached society and its issues with a realist perspective. This study aims to analyze the components of realism—particularly the manifestation of "symbolic realism"—in three of Daneshvar's major novels, including *Savushun*, *Wandering Island*, and *Wandering Camel Driver*. By examining the realist elements in these works, the research seeks to explain how the social, political, and cultural realities of Iran during the mid-twentieth century are reflected through this literary school. The findings indicate that Daneshvar, with exemplary skill, interweaves realism with a symbolic approach, thereby succeeding in portraying deeper layers of meaning in her works. In this article, the theoretical foundations of realism and symbolic realism are first discussed, and then, with reference to the texts of the three novels, the components of this school are analyzed in relation to characterization, language, spatial description, and narrative structure.

Keywords: *Simin Daneshvar, realism, symbolic realism, Savushun, Wandering Island, Wandering Camel Driver, Iranian fiction.*

How to cite: Soltani, S., Hekmat, S., Eskandari, A., & Ghahremani Ghahremani, F. (2025). Analysis of Symbolic Realism in Three Novels by Simin Daneshvar: *Savushun*, *Wandering Island*, and *Wandering Camel Driver*. *The Treasury of Persian Language and Literature*, 3(2), 1-15.

© 2025 the authors. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

Submit Date: 07 June 2025

Revise Date: 01 September 2025

Accept Date: 08 September 2025

Publish Date: 21 September 2025

مقدمه

از آنجا که این پژوهش به تبیین نمودِ رئالیسم، در مهمترین داستان‌های دانشور، شامل «سووشون، جزیره سرگردانی و ساربان سرگردان» پرداخته، تلاش شده است که ضمن معرفی جنبه‌های مجهول و یا مبهم این معنا، به بیان رئالیسم انتقادی و سوسیالیستی ایران با مشخص کردن میزان رعایت قواعد آن پرداخته شود. بررسی‌های صورت گرفته در ادبیات داستانی ایران و جهان نشان می‌دهد که در این آثار، رئالیسم، بیشتر از سایر مکاتب ادبی کاربرد داشته و نمود یافته است و از همان ابتدا در نمونه‌های نثر داستانی، توجه نویسندگان به رئالیسم در ساختار داستان‌ها و رمان‌ها مشهود است. پس از انقلاب مشروطه که منشاء تحولات زیادی شد، رسالت و تعهد اجتماعی در آثار ادبی با سبک رئالیسم، مورد توجه بیشتر نویسندگان ایرانی قرار گرفت؛ به قسمی که پس از رئالیسم انتقادی دوره مشروطه و با گسترش اندیشه‌های سوسیالیستی، آثار ادبی به مرور به رئالیسم سوسیالیستی ایرانی متمایل شد و نویسندگان زیادی سعی کردند که داستان‌های خود را متأثر از این آموزه‌ها بنگارند. گفته شده، «داستان‌نویسی نوین، مهاجری است که بیش از صدسال از اقامتش در این سرزمین نمی‌گذرد. البته این مدت در تاریخ ادبیات، دوران کوتاهی نیست، به خصوص که دوره مورد نظر به دلیل تغییر و تحولات چشمگیر در حوزه جامعه، فرهنگ و ادبیات از مهم‌ترین دوره‌های تاریخ معاصر به حساب می‌آید.» (۱). در این میان سیمین دانشور به عنوان یکی از تواناترین داستان‌نویسان زن ایران که حدود هفتاد سال به نویسندگی مشغول بود، طی سال‌های نسبتاً طولانی عمر نویسندگی‌اش از تحولات سیاسی، فرهنگی و ادبی این دوره تاثیر پذیرفته است. وی بخش مهمی از این سال‌ها را با همسرش، جلال آل احمد همراه بوده و حضور و تاثیر این دو نفر در بطن جریان‌های ادبی و روشن‌فکری زمان خود قابل توجه است. با این وصف می‌توان گفت دانشور، آثار داستانی خود را بر اساس قواعد رئالیسم پدید آورده و از این

نظر، در آثار او شاهد جلوه‌گری بیشترین مؤلفه‌های اصلی مکتب رئالیسم هستیم که او با مهارت خویش در نویسندگی این عناصر را به شکلی هنری در آثارش ارائه کرده، به نحوی که می‌توان گفت درون‌مایه، توصیف، زبان و شخصیت‌پردازی در آثار داستانی دانشور از مؤلفه‌های رئالیسم پیروی می‌کنند، لذا در سیر تحول و زندگی و افکار دانشور، نوعی تعادل و توجه محتاطانه به مسائل به چشم می‌خورد که می‌تواند ناشی از روحیه مصلحت‌اندیش و محافظه‌کار او باشد و بررسی هر یک از این عناصر و واکاوی مشابهت‌های عناصر این مکتب در آثار دانشور، نشان می‌دهد که مکتب رئالیسم در داستان‌های او بازتابی خاص دارد و می‌توان با روشی علمی، ویژگی‌های آثار داستانی رئالیستی ایران را در نوشته‌های سیمین با دقت تقسیم‌بندی و تحلیل کرد.

ضرورت و اهمیت تحقیق

رئالیسم در ادبیات، مکتبی است که به دنبال انعکاس واقعیت به دور از هرگونه اغراق و ایده‌آل‌گرایی است. این مکتب اواسط قرن نوزدهم به عنوان واکنشی به مکتب رومانتیسم در اروپا ظهور کرد و در مدت کوتاهی به همه دنیا گسترش یافت و نویسندگان رئالیست تلاش کردند تا با دقت و ظرافت، واقعیت‌ها را به تصویر بکشند و خواننده را با زوایای گوناگون زندگی انسان آشنا کنند. (۲) در مکتب رئالیسم ادبی، نویسندگان و هنرمندان تلاش می‌کنند تا دنیا را آنگونه که هست و با تمام زشتی‌ها و زیبایی‌ها، تناقضات و پیچیدگی‌ها به تصویر بکشند، آن‌ها به جزئیات زندگی روزمره توجهی دقیق داشته و از زبانی ساده و گاه عامیانه برای روایت داستان‌های خود استفاده می‌کنند.

رئالیسم در ادبیات ایران جایگاه ویژه‌ای دارد و نویسندگان برجسته‌ای مانند صادق هدایت، جمالزاده و بزرگ علوی از این مکتب پیروی می‌کردند. آثار رئالیستی ایرانی، تصویری روشن از جامعه ایران در دوران‌های مختلف ارائه می‌کنند و به نقد مسائل اجتماعی و سیاسی می‌پردازند. در این تحقیق ضمن تعریف

رنالیسم ادبی به پیشینه این موضوع پرداخته و سپس ویژگی‌های داستان‌های رئالیستی بررسی و در ادامه، به معرفی نویسندگان برجسته رئالیست در ایران و جهان و در نهایت، به بررسی و تحلیل رئالیسم نمادین در سه اثر «سووشون»، «جزیره سرگردانی» و «ساربان سرگردان» نوشته سیمین دانشور پرداخته خواهد شد.

پیشینه تحقیق

تاکنون آثار معدودی در نقد و بررسی آثار سیمین دانشور به صورت مستقل نوشته شده است که از آن جمله می‌توان به «جدال نقش با نقاش» از هوشنگ گلشیری، یادنامه «بر ساحل جزیره سرگردانی» به کوشش علی دهباشی و «درنگی بر سرگردانی‌های هستی پسامدن» از جواد اسحاقیان اشاره کرد. و در حوزه پرداخت به مقوله رئالیسم در آثار ادبی ایران مطالعاتی صورت گرفته، از جمله سیروس شمیسا (۱۴۰۳) در کتاب «مکتب‌های ادبی» تلاش کرده است تا به صورت مختصر اطلاعاتی در خصوص مکتب ادبی اروپایی از کلاسیسم تا پست مدرنیسم، از جمله رئالیسم ارائه دهد. او در ابتدا به تعریف و بررسی هر مکتب پرداخته و سپس نمونه‌های ادبی مربوط به هر مکتب را نقل کرده و مورد بررسی قرار می‌دهد (۳)؛ فدوی الشکری (۱۳۸۶) نیز در کتاب «واقع‌گرایی در ادبیات داستانی معاصر»، تاریخی تحلیلی از رمان واقع‌گرای فارسی بین سال‌های ۱۳۲۰ تا ۱۳۵۷ ارائه داده است. البته مؤلف، تحلیل خود را بر سه رمان چشم‌هایش (بزرگ علوی)، مدیر مدرسه (جلال آل احمد) و همسایه‌ها (احمد محمود) متمرکز کرده است. مطالعه فدوی نشان می‌دهد که تحقیق او به گونه‌ای شامل و فراگیر است و ادعا دارد که شیوه‌ای نوین در تحلیل و بررسی رمان‌های فارسی از دیدگاه رئالیستی ارائه کرده و با اینکه کار عمده تحلیل و بررسی متون داستانی رئالیستی بوده است، در جاهایی که ضرورت ایجاب می‌کرد، به نقد عناصر بنیادین آثار رئالیستی برگزیده دست زده است و نقاط ضعف پرداخت واقع‌گرایانه نویسندگان آنان را نشان داده است (۴). در مقالات نیز ناهید

اکبرزاده و دیگران (۱۴۰۰) در مقاله پژوهشی خود با عنوان «نقد و بررسی مکتب ادبی رئالیسم انتقادی در ایران (براساس داستان‌های «فارسی شکر است» و «گیله‌مرد»)، شکل‌گیری مکتب هنری جدید در اروپا را اوایل قرن نوزدهم معرفی کرده و گفته‌اند که ظهور رئالیسم ناشی از تغییرات اساسی در فهم جهان و تجدیدنظر بنیادی در رابطه بین انسان و جهان بود و (۵) نیز مهدی حیدری و شهلا قزایی (۱۳۹۸) در مقاله پژوهشی خود با عنوان «تحلیل نقش رئالیسم در جامعه ادبی ایران و فرانسه؛ مطالعه تطبیقی رمان‌های «دهقانان» بالزاک و «نفرین زمین» جلال آل احمد»، به بررسی ادبیات داستانی از منظرهای گوناگون از جمله از دیدگاه مکتب ادبی، به خصوص رئالیسم که گویی همواره از دغدغه‌های فکری بسیاری از نویسندگان بوده و از اقبال بیشتری برخوردار بوده است پرداخته و استدلال‌های متنوعی که تاکنون از سوی منتقدان و نظریه‌پردازان ارائه شده را موید این دانسته‌اند که رمان‌های واقع‌گرا، ماهیت ساختاری واقعیت را نادیده نمی‌گیرند و واقعیت را پدیده‌ای مسلم فرض می‌کنند و معتقدند که اهمیت رمان واقع‌گرا در جامعه ما و تاثیرپذیری آن از رئالیسم فرانسه، بی‌شک غیرقابل انکار است. با این همه تاکنون تحقیق مستقلی درباره تحلیل آثار دانشور از دیدگاه رئالیستی، به خصوص رئالیسم نمادین صورت نگرفته است لذا مقاله حاضر تلاش دارد تا با بررسی و تبیین مؤلفه‌های رئالیسم نمادین در آثار داستانی سیمین دانشور، علاوه بر کمک به تحلیل دقیق سبک شخصی دانشور، در تبیین علمی ادبیات داستانی ایران نیز مؤثر باشد.

مبانی نظری تحقیق: رئالیسم و رئالیسم نمادین

تعریف رئالیسم:

رئالیسم (واقع‌گرایی) به عنوان یکی از مکتب ادبی مهم، بر بازنمایی عینی و صادقانه واقعیت‌های زندگی، جامعه و انسان تمرکز دارد. این مکتب که در قرن نوزدهم میلادی در اروپا شکل گرفت، پاسخی به ایده‌آلیسم و احساس‌گرایی مکتب رمانتیسم بود.

هدف اصلی رئالیست‌ها، ارائه تصویری بدون پرده‌پوشی و آرمان‌گرایی از جهان پیرامون، با تمام پیچیدگی‌ها، تضادها، کاستی‌ها و زیبایی‌هایش است. آن‌ها تلاش می‌کنند تا شخصیت‌ها، وقایع و محیط‌ها را به گونه‌ای به تصویر بکشند که باورپذیر و قابل لمس باشند. بالزاک در مورد ادبیات رمانتیک معتقد بود که «همه ترکیبات ممکن تمام شده و همه اشکال آن کهنه و فرسوده گردیده‌است»، و نشان داد که کار رمان نویس در این دوره چیز دیگری است، باید جامعه خود را تشریح کند. او نویسنده را مورخ عادات و اخلاق مردم و اجتماع خویش می‌دانست (2). «هری لوین» نیز این مسئله را به طور مبسوط توضیح می‌دهد که رئالیسم در بافت‌های گوناگون معانی مختلف دارد. برای مثال، هنگامی که روزنامه‌نگاری خواستار نگرش واقع‌گرایانه است، به این معناست که مزورانه بعضی اصول اخلاقی نادیده گرفته شود؛ یعنی به جای توجه به اصول، شاهد نفی اصول هستیم. در نتیجه، معنای نگرش واقع‌گرایانه منوط به شرایط کاربرد آن است. این رویکرد، به ویژه در ادبیات ایران، با ظهور نویسندگانی چون صادق هدایت، محمدعلی جمال‌زاده و بزرگ علوی، جایگاهی ویژه یافت و به ابزاری برای نقد اجتماعی و سیاسی بدل شد. آثار این نویسندگان، بازتابی از جامعه و دغدغه‌های مردم در دوران‌های مختلف بوده است. از رمان‌های واقع‌گرای فارسی می‌توان به آثاری چون «چشم‌هایش، نوشته بزرگ علوی؛ حاجی آقا، اثر صادق هدایت؛ مدیر مدرسه، نوشته جلال آل احمد؛ سووشون، اثر سیمین دانشور؛ شوهر آهو خانم، تألیف علی محمد افغانی و رمان‌های جای خالی سلوچ و کلیدر نوشته محمود دولت‌آبادی» اشاره کرد (6).

ویژگی‌های رئالیسم در ادبیات

ویژگی‌های بنیادین رئالیسم، آن را از سایر مکاتب ادبی متمایز می‌سازد و «مهم‌ترین ویژگی آثار رئالیستی آن است که انسان را به عنوان موجودی اجتماعی مطرح کرده و ریشه همه رفتارهای نیک

و بد او را در اجتماع جست‌وجو می‌کند» (7). این ویژگی‌ها عبارتند از:

- **وفاداری به واقعیت:** هسته اصلی رئالیسم، پایبندی به بازنمایی دقیق و عینی واقعیت است و نویسندگان رئالیست تلاش می‌کنند تا جهان را آنگونه که هست، بدون قضاوت ارزشی یا دخل و تصرف ایدئولوژیک (در معنای افراطی آن)، به تصویر بکشند. بکرمی‌گوید «به یقین می‌توان گفت واقعیت هرچه باشد، با هیچ اثر هنری مترادف نیست؛ بلکه بر آن مقدم است. پس رئالیسم با درک خاصی از واقعیت می‌کوشد تصویری از آن ارائه کند» این بدان معناست که جزئیات زندگی روزمره، مسائل اجتماعی، اقتصادی و سیاسی، و همچنین روابط انسانی به شکلی ملموس و قابل درک ارائه می‌شوند.
- **شخصیت‌پردازی واقع‌گرایانه:** شخصیت‌های آثار رئالیستی، انسان‌هایی معمولی با تمام نقاط قوت و ضعف، انگیزه‌ها، احساسات و کشمکش‌های درونی هستند. آن‌ها نه قهرمانان بی‌نقص رمانتیک‌اند و نه موجوداتی آرمانی. بلکه افرادی هستند که در بستر زمان و مکان خاص خود عمل کرده و تحت تاثیر محیط و شرایط اجتماعی قرار دارند. در موارد زیادی رئالیسم، شخصیت‌ها یا وقایع داستان را مستقیم از تاریخ الهام گرفته است، در این موارد «رمان‌نویس رئالیست، تاریخ را هم زمینه‌ای برای کسب آگاهی دقیق تلقی می‌کند.» (2). سیمین دانشور نیز در خلق شخصیت‌هایی چندوجهی و باورپذیر، مهارت خاصی دارد.
- **زبان و سبک:** زبان در ادبیات رئالیستی، معمولاً ساده، روان و نزدیک به زبان محاوره است. نویسندگان رئالیست از به کارگیری آرایه‌های ادبی پیچیده و زبان فاخر (مگر در موارد خاص و هدفمند) پرهیز می‌کنند تا

با مسائل سیاسی و اجتماعی دوران خود درگیر بوده، برجسته است.

• **ساختار روایی:** ساختار روایی در آثار رئالیستی معمولاً

خطی و منطقی است، هرچند نویسندگان مدرن‌تر از این قاعده عدول کرده و از تکنیک‌های روایی نوآورانه‌تر مانند روایت غیرخطی یا سیال ذهن بهره می‌برند که خود می‌تواند بازتابی از پیچیدگی‌های واقعیت باشد.

رئالیسم نمادین

رئالیسم سمبولیک تکنیکی است که بواسطه آن یک هنرمند به طور هم زمان جهان را به طرز واقع‌گرایانه‌ای به تصویر می‌کشد و معنایی از جهان را به طور نمادین تفسیر می‌کند. در این شیوه، نویسندگان از عناصر واقعی (اشیاء، مکان‌ها، شخصیت‌ها، وقایع) به عنوان نمادهایی برای بیان مفاهیم انتزاعی، ایده‌ها، احساسات یا انتقادات اجتماعی استفاده می‌کند. این نمادها، صرفاً جنبه تزئینی ندارند، بلکه جزء جدایی‌ناپذیر ساختار معنایی اثر محسوب می‌شوند و به خواننده امکان می‌دهند تا لایه‌های پنهان و عمیق‌تر متن را کشف کند.^۱

در آثار سیمین دانشور، به ویژه در رمان‌هایی چون سووشون و جزیره سرگردانی، این رویکرد به وضوح دیده می‌شود. دانشور با استفاده از نمادهایی چون سووشون (که اشاره به اندوه و رنج دارد) یا مکان‌ها و اشیاء خاص، نه تنها واقعیت‌های بیرونی را به تصویر می‌کشد، بلکه باطن اندیشه‌ها، آرزوها و ناکامی‌های شخصیت‌ها و جامعه را نیز نمایان می‌سازد. رئالیسم نمادین به دانشور این امکان را می‌دهد که بتواند همزمان به واقعیت‌های اجتماعی و لایه‌های روانشناختی و فلسفی انسان بپردازد و آثاری چندوجهی و ماندگار خلق کند.

تحلیل رئالیسم در رمان سووشون

بتوانند مستقیماً با مخاطب ارتباط برقرار کرده و واقعیت را بدون واسطه منتقل کنند. استفاده از اصطلاحات، ضرب‌المثل‌ها و گویش‌های محلی نیز به این هدف کمک می‌کند.

• **توصیف دقیق و عینی:** توصیف فضا، محیط، اشیاء و

حتی حالات روحی شخصیت‌ها، با جزئیات فراوان و به شیوه‌ای عینی صورت می‌گیرد. «رئالیسم به منظور بازنمایی واقعیت‌مانند، از فنون خاصی بهره می‌گیرد که عبارتند از آوردن جزئیات غیرضروری و انگیزش، یا کوبسن ارائه جزئیات غیرضروری را ویژگی رئالیسم پیشروی قرن نوزدهم می‌داند و می‌گوید: چنین شگردی فشرده‌گی روایت به وسیله تصاویر مبتنی بر مجاورت است [...] این فشرده سازی یا بیرون از پیرنگ است و یا پیرنگ را به طور کامل حذف می‌کند». در واقع این توصیفات نه تنها به باورپذیری اثر می‌افزایند، بلکه به درک بهتر زمینه اجتماعی و فرهنگی داستان نیز کمک می‌کنند.

• **نقد اجتماعی و تعهد:** بسیاری از نویسندگان رئالیست،

خود را در قبال جامعه مسئول می‌دانند و از آثار خود به عنوان ابزاری برای نقد اجتماعی، آشکار ساختن نارسایی‌ها و برانگیختن اندیشه مخاطب استفاده می‌کنند. «رئالیسم به جای فرد، بر اجتماع متمرکز است و نگاه به جامعه تا حد زیادی موجب بروز جهان‌بینی خاص و ایدئولوژیک نویسنده می‌شود. به گفته بکر ویژگی سوم رئالیسم، نگرش فلسفی خاص به جهان است. او، این ویژگی آشکار را با عینیت رئالیسم در تناقض می‌داند» این جنبه از رئالیسم، به ویژه در آثار سیمین دانشور که

^۱ Symbolic realism in pre- Raphaelitism - رج : <http://mural.uv.es/sancuman/pre-raphaelitism> and symbolic realism

رمان سووشون نوشته سیمین دانشور، یکی از آثار برجسته ادبیات داستانی معاصر ایران است که در سال ۱۳۴۸ منتشر شد. این رمان به دلیل پرداختن به مسائل اجتماعی، سیاسی و فرهنگی ایران در دوران جنگ جهانی دوم و اشغال کشور توسط متفقین، اهمیت ویژه‌ای دارد. دانشور در این اثر، با وفاداری به اصول رئالیسم، تصویری زنده و باورپذیر از جامعه شیراز در آن دوران ارائه می‌دهد.

- بستر تاریخی و اجتماعی

رمان در دوران پرآشوب اشغال ایران توسط نیروهای متفقین (شوروی و بریتانیا) در جریان جنگ جهانی دوم روایت می‌شود. این دوران با مداخلات خارجی، بحران‌های اقتصادی، ناامنی و هرج و مرج همراه بود. دانشور با ظرافت، این شرایط را در تار و پود داستان خود تنیده است. او نه تنها به وقایع تاریخی اشاره می‌کند، بلکه تأثیرات عمیق این وقایع را بر زندگی روزمره مردم، خانواده‌ها و روابط فردی به تصویر می‌کشد. فقر، قحطی، بیکاری، و نفوذ فرهنگی بیگانگان، همگی از مؤلفه‌های رئالیستی هستند که در متن رمان حضور دارند و به باورپذیری فضا و شخصیت‌ها کمک می‌کنند.

- شخصیت‌پردازی واقع‌گرایانه

شخصیت اصلی رمان، زری، زنی جوان و خانه‌دار است که در آرزوی داشتن یک زندگی سنتی و یافتن هویت فردی خود، با همسر کمال‌گرا و سخت‌گیرش، یوسف، کلنجار می‌رود. دانشور در خلق شخصیت زری، او را با تمام دغدغه‌ها، آرزوها، ترس‌ها و تردیدهایش به تصویر می‌کشد. زری نماینده زنی ایرانی در آن دوره است که در عین پابندی به سنت‌ها، در جستجوی استقلال و هویت فردی خویش است. یوسف نیز شخصیتی پیچیده دارد؛ او یک روشنفکر متعهد است که به دنبال مبارزه با بی‌عدالتی و فساد

است، اما در عین حال، تعصبات و سخت‌گیری‌های خاص خود را نیز دارد که در نهایت بیگانگان، یوسف را که مانع بزرگی بر سر راه سودجویی‌ها و اهداف استعماری آنان بود، از سر راه خویش بر می‌دارند (8). این شخصیت‌پردازی چندلایه و باورپذیر، یکی از نقاط قوت رئالیستی رمان به شمار می‌رود.

- زبان و سبک:

زبان دانشور در سووشون ساده، روان و در عین حال گیراست. او از زبان محاوره و اصطلاحات رایج در شیراز بهره می‌برد که به طبعی‌گرایی و باورپذیری فضا کمک شایانی می‌کند. توصیفات او از محیط، اشیاء و حالات درونی شخصیت‌ها، با دقت و جزئی‌نگری همراه است و حس واقعیت را به خواننده منتقل می‌کند.

- بازتاب واقعیت‌های اجتماعی و سیاسی:

سووشون تصویری عینی از جامعه ایران در دوره اشغال ارائه می‌دهد. مفاهیمی چون ملی‌گرایی، مقابله با استعمار، هویت ملی و مقاومت در برابر بیگانگان، از مضامین اصلی رمان هستند. دانشور، که خود شاهد دوران پرتلاطم تاریخ معاصر ایران بوده، سرخوردگی و ناامیدی ناشی از مداخلات خارجی و سیاست‌های داخلی را به زیبایی در قالب داستان خود بیان می‌کند. او به شکلی هنرمندانه، تضاد میان آرمان‌های روشنفکرانه و واقعیت‌های تلخ جامعه را به تصویر می‌کشد.

بررسی رئالیسم نمادین در سووشون:

نام سووشون خود نمادی از رنج و اندوه است^۱. همچنین، شخصیت یوسف که در تلاش برای تغییر جامعه است و در نهایت با سرنوشتی تراژیک روبرو می‌شود، می‌تواند نمادی از سرنوشت روشنفکران متعهد در ایران باشد. خانه، خانواده، و حتی خود شیراز با تمام پیشینه تاریخی‌اش، در لایه‌هایی نمادین، به بازنمایی

^۱ - سووشون مراسمی است که در برخی نقاط ایران در سوگ سیاوش برگزار می‌شود.

وضعیت فرهنگی و اجتماعی ایران در آن دوران کمک می‌کنند. عنوان رمان به مراسم سوگواری برای سیاوش در اساطیر ایرانی اشاره دارد و به نوعی نمادی از سوگواری برای وطن و ارزش‌های از دست رفته است. «سیاوشان رسمی است که بر اساس روایات ملی و افسانه‌ای، برای یادبود قتل سیاوش، چهره افسانه‌ای شاهنامه در ایران برپا می‌داشته‌اند. این رسم در سده‌های اولیه اسلامی، در شهرهایی مثل بخارا برپا می‌شده است» (9). دانشور با بهره‌گیری از این نمادها، به رمان خود عمق بیشتری می‌بخشد و آن را از یک روایت صرفاً تاریخی، به اثری چندوجهی و فلسفی بدل می‌سازد.

تحلیل رئالیسم در رمان جزیره سرگردانی

رمان جزیره سرگردانی، اثری است که دانشور در آن با نگاهی عمیق‌تر به مسائل روانشناختی و اجتماعی پرداخته است. این رمان نیز مانند «سووشون»، در چارچوب رئالیسم شکل گرفته، اما با تکنیک‌های روایی نوین‌تر و تمرکز بیشتر بر جهان درونی شخصیت‌ها.

- معرفی رمان و شخصیت اصلی:

جزیره سرگردانی داستان دختری به نام هستی را روایت می‌کند، این رمان و جلد دوم آن یعنی ساریان سرگردان روایت‌گر داستان تغییر عقاید این دختر جوان، قبل و در طول انقلاب اسلامی ایران است. او یک هنرمند است که پدرش از طرفداران مصدق بوده و کشته شده (البته نه در مسیر طرفداری از مصدق، بلکه بر اثر اصابت اتفاقی و اشتباهی گلوله به او) و مادرش هم دوباره ازدواج کرده، هستی به همراه مادر بزرگ خود زندگی می‌کند و...، دانشور در این رمان، به نمایش تحولات شخصیت هستی، تردیدها، آرزوها و تلاش او برای یافتن معنا در زندگی می‌پردازد. این تمرکز بر فردیت و جهان ذهنی شخصیت، یکی از جنبه‌های مهم رئالیسم مدرن است.

- تکنیک‌های روایی و رئالیسم:

دانشور در جزیره سرگردانی از ساختار روایی غیرخطی و تکنیک‌های نوآورانه‌تری نسبت به سووشون بهره می‌برد. این تکنیک‌ها، مانند توالی نامنظم رویدادها یا ورود به جریان سیال ذهن شخصیت‌ها، نه تنها به نمایش پیچیدگی‌های واقعیت کمک می‌کنند، بلکه بازتابی از آشفتگی‌ها و تلاطم‌های درونی شخصیت‌ها نیز هستند. با وجود این نوآوری‌ها، اساس کار بر پایه رئالیسم استوار است؛ چرا که هدف، نمایش واقع‌گرایانه از حالات روحی و مسائل اجتماعی است.

- تحلیل شخصیت‌پردازی:

شخصیت‌پردازی در «جزیره سرگردانی» به شکلی عمیق‌تر صورت می‌گیرد. روابط شخصیت داستان با دیگران، به ویژه مردان اطرافش، و همچنین مواجهه او با مسائل سیاسی و اجتماعی، همگی در چارچوب رئالیستی تحلیل می‌شوند. اینکه «هستی هم می‌خواهد مانند همه زنان سنتی ازدواج کند و همسر و فرزندی داشته باشد و هم می‌خواهد از تفکر سنتی بگریزد و برای خود، استقلال داشته باشد. او میان این دو انتخاب سرگردان است، در فضای تردید آمیز داستان، سرانجام، این حوادث هستند که او را به سمت انتخاب پیش می‌برند و نه تصمیم قاطع فردی‌اش. هستی تفکرات سنتی سلیم را قبول ندارد، در طول داستان گاه سلیم را گناهکار و گاه بیگناه و ناگزیر می‌داند» (8). نشان می‌دهد دانشور با تمرکز بر کشمکش‌های درونی هستی، تصویری باورپذیر از زنی ارائه می‌دهد که با از دست دادن‌ها، تردیدها و جستجو برای هویت خود دست و پنجه نرم می‌کند.

- بازتاب مسائل اجتماعی و سیاسی:

همچون سووشون، جزیره سرگردانی نیز به مسائل اجتماعی و سیاسی ایران در دوران خود می‌پردازد. هرچند تمرکز اصلی بر جنبه‌های روانشناختی است، اما واقعیت‌های تلخ جامعه، ناامیدی‌ها و بحران‌های آن دوره، همچنان در پس‌زمینه داستان حضور دارند و بر زندگی شخصیت‌ها تاثیر می‌گذارند. این رمان، نگاهی منتقدانه

به وضعیت جامعه و تاثیر آن بر فرد را در خود دارد. جزیره سرگردانی به تحلیل شرایط اجتماعی سالهای اوایل دهه پنجاه می-پردازد و با نفوذ به طبقات اجتماعی این دوره اوضاع ایران را به تصویر کشیده و با گریزی به دنیای واقعیت‌ها که تمام قوانین آن موضعی و اعتبارش محدود، در زمان و مکان است (یکی می‌گوید جزیره ی ثابت و دیگری می‌گوید جزیره ی سرگردانی) چنان شخصیت‌های ملموس را می‌آفریند که بانثری شیرین و پرکشش، ذوق و تاریخ و هنر را با هم درمی‌آمیزد.

رناليسم نمادين در جزيره سرگردانی:

عنوان جزیره سرگردانی خود به تنهایی حامل بار معنایی نمادین است. هستی در این جزیره، نمادی از انسان سرگردان در مواجهه با انتخاب‌ها و سرنوشت خویش است. کشمکش میان شخصیت‌ها، که اغلب به لحاظ فکری، اعتقادی و شیوه‌ی زندگی در تقابل هستند، نیز می‌تواند نمادی از تضادها و چالش‌های اجتماعی و فرهنگی جامعه ایران باشد. دانشور با برجسته کردن این تقابل‌ها، به آثار خود عمق بیشتری می‌بخشد. در این رمان و ادامه آن ساربان سرگردان، دانشور اندیشه پوزیتیویستی را (که نتیجه عمل‌گرایی افراطی است) و ما بعدالطبیعه و متافیزیک را طرد و تخطئه می‌کند و معتقد است که شکل‌گیری موج عمل‌گرایی و آموزه‌های پوزیتیویسمی در قرن نوزدهم، باعث جدا شدن انسان از ریشه‌های مذهبی و متافیزیکی خود شد و زمانی که انسان از منشاء مذهبی و فوق‌طبیعی خود جدا شد، سرگشته تلقی می‌شود. بازتاب این موضوع در رمان از زبان سلیم چنین بیان شده است: «بیشتر مردم دنیا مذهبی هستند بشر به متافیزیک، به یک پناهگاه، به یک پشتیبان آسمانی و رای قدرت‌های این جهانی نیاز دارد. به نظر من روی آوردن به مذهب و عرفان به طور خودجوش امری طبیعی است» (10).

تحليل رنالیسم در رمان ساربان سرگردان

ساربان سرگردان که دنباله‌ی مستقیم جزیره سرگردانیست، به ادامه داستان هستی و سیر تحول او می‌پردازد. در این رمان نیز، دانشور ضمن پایبندی به چارچوب رئالیستی، بر نمایش درونیات شخصیت و روند تکامل فکری او تمرکز دارد.

- ادامه سیر تحول شخصیت:

در ساربان سرگردان، هستی در معرض انواع آشوب‌ها و تلاطم‌های درونی و بیرونی قرار می‌گیرد. او شروع به بازاندیشی پیرامون دنیای اطراف خود می‌کند و این فرآیند، او را به سوی بنا کردن دنیایی جدید، که با فرهنگ سنتی تفاوت‌هایی دارد، سوق می‌دهد. این نمایش از فرآیند دگرگونی و تکامل فردی، یکی از جنبه‌های مهم رئالیسم در پرداخت شخصیت است. از مباحث پربسامد حاکم بر نظام فرهنگی بازتابانده در رمان، افکار فمینیستی است که شخصیت اصلی رمان را در مسیر ازدواج با بحران و سرگشتگی مواجه کرده است. تقابل دیدگاه مردسالاری در برابر اندیشه‌های فمینیستی و برابری جنسیتی در این دو رمان به طور برجسته‌ای به تصویر کشیده شده است و این دو رمان دانشور را می‌توان نماد بارزی از جنبش زنان و فمینیسم دانست، چنانکه عقاید تساوی طلبانه و فمینیستی، مدام از زبان هستی شخصیت اصلی داستان بیان می-شود: «میدانی سلیم من به یک معنا فمینیست هستم همین‌طور که هستم مرا میخواهی؟ گفت: با تمام وجودم می‌خواهم؛ اما فمینیسم انواع و اقسام دارد. فمینیسم غربی در آخرین تحلیل، حق مرد را می‌گیرد و به زن می‌دهد... اما یادم است از فمینیسم شرقی گفت: که در شرق بایستی حقوق زن را بالا ببریم تا همسطح حقوق مرد بشود. حقوق زن چیست؟ حق ارث، حق طلاق، حق حضانت و...» (10).

- نمایش گفتگوی درونی و جهان درونی:

دانشور در این رمان، با برجسته کردن گفتگوی درونی شخصیت اصلی، سعی در نمایش عمیق‌تر جهان درونی او دارد. گفته شد که رئالیسم سمبولیک تکنیکی است که بواسطه آن یک هنرمند به طور

هم زمان جهان را به طرز واقع‌گرایانه‌ای به تصویر می‌کشد و معنایی از جهان را به طور نمادین تفسیر می‌کند (5). لذا این تکنیک به خواننده اجازه می‌دهد تا با تردیدها، امیدها و تغییرات ذهنی هستی همراه شود و سیر تحول او را از نزدیک لمس کند. این رویکرد، به رئالیسم روانشناختی اثر عمق می‌بخشد.

رئالیسم نمادین در ساربان سرگردان:

همانند رمان پیشین، ساربان سرگردان نیز از نمادگرایی بهره می‌برد. عنوان رمان، ساربان سرگردان، می‌تواند نمادی از راهنمایی گمگشته یا جستجوی بی‌نتیجه باشد. هستی در میان انتخاب‌های پیش رو، سرگردان است و این سرگردانی، بازتابی از وضعیت انسان در مواجهه با سنت‌ها، مدرنیته و انتخاب‌های دشوار زندگی است. دانشور از این نمادها برای بیان مفاهیم پیچیده‌تر و رساندن پیام‌های عمیق‌تر به مخاطب استفاده می‌کند.

تقابل سنت و مدرنیته:

رمان به شکلی رئالیستی، تقابل میان سنت و مدرنیته و تأثیر آن بر زندگی فردی و اجتماعی را به تصویر می‌کشد. هستی میان انتخاب‌هایی که اطرافش وجود دارد، سرگردان است و این سرگردانی، نمادی از وضعیت جامعه ایران در دوران گذار است. دانشور در رمان‌های خود از نمادهای خیابانی و مکان‌ها (بازار، مدرسه، میدان) نیز برای نشان دادن تحولات اقتصادی و فرهنگی جامعه در حال تغییر استفاده می‌کند. این مکان‌ها، که همزمان نمادهای اقتصادی و فرهنگی جامعه هستند، به تصویر کشیدن تقابل سنت و مدرنیته کمک می‌کنند. به عنوان مثال، توصیف بازار سنتی در کنار فروشگاه‌های مدرن، نشان‌دهنده تغییرات اقتصادی و فرهنگی در جامعه است.

بررسی تطبیقی رئالیسم نمادین در آثار سیمین دانشور

سیمین دانشور در هر سه رمان «سووشون»، جزیره سرگردانی و ساربان سرگردان» با مهارت خاصی، عناصر رئالیستی را با رویکردی نمادین در هم می‌آمیزد. این تلفیق، به آثار او عمق و

لایه‌های معنایی چندگانه‌ای می‌بخشد و آن‌ها را از صرفاً بازتابی از واقعیت، به آثاری تأمل‌برانگیز و فلسفی بدل می‌کند.

- تلفیق واقع‌گرایی و نمادگرایی:

در سووشون، دانشور با نمایش دقیق وقایع تاریخی و اجتماعی دوران اشغال، همزمان از شخصیت‌ها و رویدادها به عنوان نمادهایی برای بیان مفاهیم بزرگتر استفاده می‌کند. زری، که در ابتدا زنی خانه‌دار و درگیر مسائل روزمره است، به تدریج با درک شرایط جامعه و مواجهه با فقدان، به نمادی از مقاومت و پایداری مادرانه بدل می‌شود. نام سووشون نیز به خودی خود، بار معنایی اندوه و رنج را حمل می‌کند.

در جزیره سرگردانی، این تلفیق با تمرکز بر جهان درونی شخصیت‌ها و استفاده از تکنیک‌های روایی مدرن‌تر، نمود بیشتری پیدا می‌کند. چه آنکه جزیره به عنوان مکانی که شخصیت‌ها در آن سرگردانند، نمادی از انزوای فردی، بحران هویت و وضعیت نامشخص جامعه است. تردیدها و انتخاب‌های دشوار شخصیت‌ها، بازتابی از واقعیت‌های اجتماعی و روانی زمانه است. ساربان سرگردان نیز ادامه این مسیر را با نمایش تحول درونی شخصیت و بازاندیشی او دنبال می‌کند. سرگردانی شخصیت اصلی، نه تنها یک وضعیت روانی، بلکه نمادی از جستجوی معنا و هویت در جهانی در حال تغییر است. دانشور با این رویکرد، توانسته است تصویری چندبعدی از انسان معاصر و جامعه‌اش ارائه دهد.

- نمایش لایه‌های عمیق‌تر واقعیت:

رئالیسم نمادین به دانشور این امکان را داده است که فراتر از نمایش سطحی واقعیت‌ها، به بیان عمیق‌ترین لایه‌های اندیشه، احساس و دغدغه‌های انسانی بپردازد. او با استفاده از نمادها، توانسته است مفاهیمی چون عشق، مرگ، هویت، مقاومت، انزوای فردی و بحران‌های اجتماعی را به شکلی هنرمندانه و تأثیرگذار به تصویر بکشد. این رویکرد، آثار او را برای مخاطبان امروزی نیز قابل درک و همچنان جذاب نگه داشته است.

نتیجه‌گیری

سیمین دانشور با بهره‌گیری از مکتب رئالیسم و به ویژه رویکرد رئالیسم نمادین، توانسته است آثاری ماندگار و عمیق در ادبیات داستانی معاصر ایران خلق کند. سه رمان «سووشون»، جزیره سرگردانی و ساربان سرگردان، هر یک به شیوه‌ای، بازتابی از واقعیت‌های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی ایران در دوران پرتلاطم میانه قرن بیستم هستند.

دانشور با شخصیت‌پردازی‌های باورپذیر، زبان ساده و در عین حال گیرا، و توصیفات دقیق از فضا و جزئیات، توانسته است تصویری زنده و ملموس از جامعه و انسان ایرانی ارائه دهد. او با ظرافت، واقع‌گرایی را با نمادگرایی در هم آمیخته و از عناصر داستانی برای بیان مفاهیم عمیق‌تر و لایه‌های پنهان واقعیت بهره برده است. سووشون با نمایش مقاومت در برابر اشغال و بحران‌های اجتماعی، جزیره سرگردانی با تمرکز بر کشمکش‌های درونی و اجتماعی شخصیت‌ها، و ساربان سرگردان با به تصویر کشیدن سیر تحول و emphasizing fidelity to reality, ordinary characters, social conditions, and critical reflection on contemporary life (2). The trajectory of realism in Iranian literature was significantly shaped after the Constitutional Revolution, when themes of social responsibility and collective struggle began to dominate fictional writing, leading to the rise of critical and later socialist realism (1). Writers such as Hedayat, Alavi, and Al-e Ahmad pioneered the adoption of realism in Persian fiction, grounding narrative form in the lived realities of Iranian society. Against this backdrop, Daneshvar's works stand out for their fusion of realist elements with symbolic strategies, particularly in her three major novels—*Savushun*, *Wandering Island*, and

بازاندیشی فردی، همگی بخشی از نگاه جامع دانشور به انسان و جامعه ایران را منعکس می‌کنند.

می‌توان گفت رئالیسم نمادین در ادبیات داستانی ایران، به ویژه در آثار دانشور، بازتابی غنی از واقعیت‌های اجتماعی و روانی داشته و نگاه او به رئالیسم، واقع‌گرایانه، هنرمندانه و مبتنی بر واقعیات جامعه بوده است. ویژگی اصلی رمان‌های مورد بحث، برخورداری از عیار بالای واقع‌گرایی و بهره‌گیری از صبغه نمادین برای عمق‌بخشی به مضامین بوده است.

پیشنهاد می‌شود تحقیقات آتی به بررسی تطبیقی آثار دانشور با سایر نویسندگان هم‌عصر او، یا تحلیل عمیق‌تر مؤلفه‌های نمادین در آثار وی با استفاده از نظریه‌های نقد ادبی مدرن‌تر، بپردازند.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

EXTENDED ABSTRACT

The study of realism, particularly symbolic realism, within contemporary Iranian literature provides an essential lens through which the historical, cultural, and political transformations of the twentieth century can be analyzed. As an influential figure in Iranian prose, Simin Daneshvar has frequently been associated with the realist tradition, while simultaneously embedding within her narratives layers of symbolic meaning that elevate her works beyond surface-level depictions of everyday life. Realism, as a literary school, emerged in Europe in the nineteenth century as a reaction to the perceived idealism and sentimentality of Romanticism, establishing itself by

Wandering Camel Driver—through which she reflects on the socio-political crises of her time while layering them with metaphors, allegories, and cultural symbols. This deliberate interweaving of the real and the symbolic reflects her cautious yet critical outlook on Iranian society, influenced by her personal circumstances, her intellectual partnership with Jalal Al-e Ahmad, and her position as a pioneering female voice in a male-dominated literary field.

The intellectual foundations of realism in Iranian fiction cannot be fully understood without consideration of its theoretical underpinnings in Western thought. Balzac, for instance, famously defined the realist novelist as the historian of customs and society, arguing that writers must depict their own milieu with precision and objectivity (2). Harry Levin also emphasized the contextual variability of realism, suggesting that its definition shifts depending on the framework in which it is applied, ranging from journalistic accuracy to artistic truthfulness. Iranian critics and theorists have also contributed significantly to the discussion of realism in literature. Shamisa's extensive work on literary schools traces the development of realism from its European roots to its Iranian adaptations, highlighting its distinctive role in narrative prose (3). Similarly, Fadavi al-Shokri's analysis of Persian realist novels between 1941 and 1978 underscores the extent to which realism became the dominant mode for representing socio-political realities

in Iranian fiction, even though authors often diverged in their approaches and degrees of adherence (4). Later scholarship, such as Akbarzadeh's exploration of critical realism, demonstrates how literary realism in Iran was tied to evolving intellectual currents, especially in the early decades of the twentieth century (5). This cumulative body of critical work indicates that while realism in Iran was strongly influenced by European models, it developed into a distinct style that reflected the complexities of Iranian society, politics, and cultural identity. Against this backdrop, Daneshvar's innovation was not merely in adopting realism, but in transforming it by introducing symbolic motifs that expanded the interpretive horizons of her narratives.

Daneshvar's *Savushun* (1969) is perhaps the most notable example of her engagement with realism and its symbolic extensions. Set in Shiraz during World War II, when Iran was occupied by Allied forces, the novel presents a vivid picture of the socio-political upheavals of the time. The narrative focuses on Zari, a woman struggling to balance her domestic responsibilities with the political ideals of her husband, Yusof, who is ultimately killed by foreign forces due to his resistance (8). Through Zari's experiences, Daneshvar not only presents a detailed portrait of everyday life under occupation but also constructs a symbolic framework where characters and settings resonate with deeper cultural and historical meanings. The very title, *Savushun*, references the ancient mourning ceremonies

for the mythical hero Siavash, symbolizing national grief, resistance, and betrayal (9). In this way, Daneshvar anchors her narrative in realism—through detailed descriptions of shortages, social unrest, and family struggles—while simultaneously imbuing it with mythic and symbolic resonance. Yusof becomes a martyr-like figure, embodying the fate of intellectuals who resist colonial or authoritarian pressures, while Zari represents the conflicted yet resilient Iranian woman, torn between tradition and autonomy. The combination of realist detail with symbolic undertones ensures that the novel transcends its historical setting, offering a timeless reflection on themes of resistance, grief, and survival. Thus, *Savushun* illustrates how Daneshvar successfully bridged the gap between realism as accurate social documentation and symbolic realism as a means of deeper cultural critique.

In *Wandering Island*, Daneshvar extends her realist framework into more explicitly psychological and existential territories. The novel tells the story of Hasti, a young woman navigating the tumultuous years leading up to and during the Iranian Revolution. Hasti's experiences, relationships, and evolving worldview provide Daneshvar with a vehicle to explore the fragmented realities of Iranian society, particularly as experienced by women seeking identity and autonomy. Unlike *Savushun*, which followed a relatively linear realist narrative, *Wandering Island* employs more modernist techniques such as nonlinear

narration and stream-of-consciousness passages, thereby reflecting the internal turmoil of its protagonist. Hasti oscillates between traditional expectations of marriage and family and the desire for independence and creative self-expression, a conflict that positions her as emblematic of the broader struggles of Iranian women during this transformative era (8). The title itself, *Wandering Island*, functions as a potent symbol of dislocation and uncertainty, reflecting both the protagonist's personal crisis and the broader instability of Iranian society. Moreover, the novel explicitly grapples with philosophical debates surrounding positivism, materialism, and the loss of metaphysical foundations in modern life, as articulated by the character Salim, who asserts the human need for metaphysical and spiritual grounding (10). This thematic focus indicates that Daneshvar used symbolic realism not merely to depict external social realities but also to interrogate the internal psychological and philosophical dilemmas of her characters. In this way, the novel demonstrates how realism, when combined with symbolic frameworks, can provide a holistic reflection of both social and inner worlds.

Wandering Camel Driver, the sequel to *Wandering Island*, continues Hasti's journey of self-discovery and intellectual transformation, deepening Daneshvar's exploration of symbolic realism. In this novel, Hasti grapples with feminist ideas, gender inequality, and the contradictions of her society, reflecting the

broader feminist discourse emerging in Iran at the time. Through her dialogues and inner reflections, Hasti articulates ideas about women's rights, inheritance, divorce, and custody, positioning herself as a voice for feminist critique (10). Symbolism plays a crucial role in this novel, as the figure of the "wandering camel driver" embodies themes of lost guidance, displacement, and the search for meaning. These symbols resonate with broader cultural and social anxieties about tradition, modernity, and identity in a rapidly changing Iranian society. Moreover, the novel juxtaposes feminist ideals with entrenched patriarchal structures, dramatizing the gendered struggles that shaped Iranian intellectual and social life. Scholars such as Moravat have argued that the realist novel inherently situates the individual within social contexts, tracing the roots of behavior in collective and institutional structures (7). Daneshvar's narrative strategy in *Wandering Camel Driver* aligns with this view, as Hasti's personal dilemmas are consistently linked to broader socio-political realities. At the same time, the symbolic dimensions of the narrative ensure that the novel transcends mere sociological commentary, engaging instead with existential questions of identity, freedom, and meaning. The interplay of realism and symbolism here exemplifies Daneshvar's literary mastery, allowing her to comment on pressing social issues while also addressing universal human concerns.

Comparing Daneshvar's three novels reveals the coherence and evolution of her symbolic realist style. In *Savushun*, realism is grounded in historical specificity and socio-political commentary, while symbolism is drawn primarily from mythic and cultural references. In *Wandering Island*, realism is expanded to encompass psychological and existential dimensions, with symbolism reflecting dislocation, identity crises, and philosophical questions. Finally, in *Wandering Camel Driver*, realism is focused on feminist struggles and social critique, while symbolism dramatizes the universal search for meaning and direction in life. Across all three works, Daneshvar demonstrates an extraordinary ability to weave together detailed depictions of Iranian society with symbolic motifs that enrich the interpretive possibilities of her narratives. Her use of symbolism is not ornamental but integral, designed to reveal hidden layers of meaning and to invite readers into deeper reflection. Scholars such as Adibzadeh have noted that realist novels often integrate historical material directly into their plots, thereby serving both artistic and documentary functions (6). Daneshvar's works extend this function further by embedding symbolic frameworks that universalize the Iranian experience, making her narratives relevant not only to local contexts but also to global literary discourses. Thus, her symbolic realism can be seen as both a continuation of Iranian realist traditions and a distinct innovation that secured her

place as a central figure in modern Persian literature.

In conclusion, this study demonstrates that Simin Daneshvar's three major novels constitute exemplary models of symbolic realism in contemporary Persian fiction. Through their detailed depictions of historical events, social conditions, and individual struggles, these novels fulfill the realist mandate of documenting reality with fidelity. Yet, by incorporating symbolic elements drawn from mythology, cultural rituals, philosophy, and existential questioning, Daneshvar transforms her narratives into multi-layered texts that resonate with deeper meanings. *Savushun* captures the national grief and resistance of wartime Iran, *Wandering Island* explores the existential dilemmas of dislocation and identity, and *Wandering Camel Driver* dramatizes feminist critiques and the universal search for direction. Taken together, these works highlight Daneshvar's capacity to blend realist documentation with symbolic depth, positioning her as a pioneering figure who expanded the possibilities of Iranian narrative prose. Her symbolic realism continues to invite scholarly engagement, offering insights not only into Iranian society but also into broader questions of human existence, cultural identity, and the power of literature to reflect and transform reality.

References

1. Mirabedini H. *Sad Sal Dastannevisi-ye Iran (A Hundred Years of Iranian Fiction Writing)*. Tehran: Cheshmeh Publications; 2007.

2. Seyyed Hosseini R. *Maktab-haye Adabi (Literary Schools)*. Tehran: Negah Publications; 2005.
3. Shamisa S. *Anva'-e Adabi (Literary Genres)*. Tehran: Mitra Publications; 2008.
4. Fadavi al-Shokri. *Realism in Contemporary Fiction*. Tehran: Negah Publications; 2007.
5. Akbarzadeh N. *A Critical Review of the Literary School of Critical Realism in Iran (Based on the Stories 'Farsi Shekar Ast' and 'Gilehmard')*. *Quarterly of Critical Texts and Programs in Human Sciences*. 2021(98).
6. Adibzadeh H. *Farhangnameh-ye Adab-e Farsi (Dictionary of Persian Literature)*. et al., editor. Tehran: Ministry of Culture and Islamic Guidance Printing and Publishing Organization; 2018.
7. Moravat M. *Ashnaei ba Maktab-haye Adabi (An Introduction to Literary Schools)*. Tehran: Sokhan Publications; 2006.
8. Daneshvar S. *Sarban-e Sargardan (The Wandering Camel Driver)*. Tehran: Kharazmi Publications; 1998.
9. Yahaghi MJf. *Juybar-e Lahzeha: Literary Movements of Contemporary Persian Literature (Poetry and Prose)*. Tehran: Jami Publications; 2009.
10. Daneshvar S. *Jazireh-ye Sargardani (Island of Wandering)*. Tehran: Kharazmi Publications; 1993.